

Karolina Mazur

DOCHODZENIE WSTĘPNE W SPRAWIE DUCHOWNYCH PODEJRZANYCH O POPEŁNIENIE PRZESTĘPSTWA PRZECIW SZÓSTEMU PRZYKAZANIU DEKALOGU Z NIELETNIM

Wprowadzenie

Na przestrzeni kilku miesięcy zostały ujawnione liczne przypadki popełnienia przez duchownych czynów seksualnych z nieletnimi. Obserwatorzy życia społecznego uważają, że Kościół katolicki nie chroni nieletnich przed nadużyciami seksualnymi duchownych, jak również podejmuje działania mające na celu ukrywanie bądź tuszowanie takich faktów. W artykule zostanie omówione przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnione z nieletnim, następnie zostaną przedstawione i omówione fazy dochodzenia wstępnego w tego rodzaju sprawach przy uwzględnieniu kanonicznych przepisów powszechnych i partykularnych regulujących powyższą problematykę, które niedawno weszły w życie.

1. Charakterystyka przestępstwa przeciw szóstemu przykazaniu z nieletnim

Od czasów starożytności chrześcijańskiej Kościół katolicki potępiał czyny seksualne względem nieletnich [Dohnalik 2015, 51]. Obcowanie seksualne z małoletnimi, począwszy od pontyfikatu Leona X, uznawane jest za wynaturzenie [Lempa 2013, 57-58]. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.¹, zastrzegł, że świeccy dopuszczający się czynu naruszenia szóstego przykazania dekalogu z osobą poniżej 16 roku życia, popadali w infamię prawną,

Dr KAROLINA MAZUR, Katedra Kanonicznego Prawa Procesowego, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; ul. Kanonicza 9, 31-002 Kraków, Polska; e-mail: karolina.mazur@upjp2.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-8551-9239>

¹ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

a ich ordynariusz, według własnej oceny, mógł nałożyć dodatkową karę (kan. 2357 § 1 KPK/17). Gdy takiego czynu dopuścił się duchowny lub zakonnik – podlegali suspensie *ferendae sententiae* (kan. 2359 § 2 KPK/17). Najsurowszą karą było wydalenie ze stanu duchownego (kan. 2359 § 3 KPK/17). Powyższe normy nie zawsze były egzekwowane, na co złożyło się wiele czynników, m.in. brak zrozumienia dla znaczenia kanonicznego prawa karnego w Kościele [Dohnalik 2015, 52].

Naruszenie szóstego przykazania dekalogu z nieletnim zostało przewidziane w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.² Tego rodzaju sprawy są zarezerwowane do osądzania przez Kongregację Nauki Wiary, na co wskazują normy *de gravioribus delictis* promulgowane przez Jana Pawła II³, zmodyfikowane przez Benedykta XVI⁴ i Franciszka⁵.

Aby należycie chronić nieletnich przed nadużyciami seksualnymi, prawodawca kościelny wydał przepisy powszechne dotyczące sposobu prowadzenia postępowań w tego rodzaju sprawach: okólnik skierowany do konferencji episkopatów w sprawie opracowania wytycznych dotyczących sposobów postępowania w przypadku nadużyć seksualnych⁶, motu proprio *Come*

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

³ Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio datae Sacramentorum sanctitatis tutela quibus normae de gravioribus delictis congregationi pro doctrina fidei reservatis promulgantur* (30.04.2001), AAS 93 (2001), s. 737-39; tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny, dokumenty i komentarze*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Apostolicum, Zabki 2020, s. 13-15 [dalej cyt.: SST/2001].

⁴ *Congregatio pro Doctrina Fidei, Rescriptum ex Audientia: Normae de gravioribus delictis* (21.05.2010), AAS 102 (2010), s. 419-34; tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich*, s. 23-32 [dalej cyt.: SST/2010].

⁵ Francesco, *Rescriptum ex audientia SS.MI: Rescritto del Santo Padre Francesco con cui si introducono alcune modifiche alle Normae de gravioribus delictis* (03.12.2019) http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191203_rescriptum_it.html [dostęp: 27.11.2020] [dalej cyt.: SST/2019].

⁶ *Congregazione per la Dottrina Della Fede, Lettera circolare per aiutare le conferenze episcopali nel preparare linee Guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici* (03.05.2011); tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich*, s. 35-42 [dalej cyt.: Okólnik KNW].

*una madre amorevole*⁷ i *Vos estis lux mundi*⁸ (art. 2 § 1). W odpowiedzi na apel ustawodawcy kościelnego, Konferencja Episkopatu Polski wydała wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w sprawach nadużyć seksualnych⁹. Trudność w rozpatrywaniu tych spraw skłoniła Kongregację Nauki Wiary do wydania *Vademecum*, stanowiącego cenną pomoc w należyтым prowadzeniu dochodzeń wstępnych w tych sprawach¹⁰.

Sprawą przestępstwa może być duchowny, który przyjął przynajmniej święcenia diakonatu (kan. 266 § 1 KPK/83) czy członek instytutu zakonnego przynależący do stanu duchownego [Stokłosa 2015, 136]. Natomiast podmiotem biernym jest nieletni bez względu na płeć [Skonieczny 2017, 153], który nie ukończył 18 lat. Zestawiając kan. 1395 § 2 KPK/83 z art. 6 § 1 pkt 1 SST/2019, dostrzec można, że ustawodawca kościelny podniósł wiek ofiary z 16 na 18 rok życia [Syryjczyk 2003, 165]. Czyny seksualne dokonane przez duchownego z małoletnim, który ukończył 16 lat, a nie uzyskał pełnoletniości do dnia wejścia norm *de gravioribus delictis* nie były uznawane za przestępstwo, jednakże istniała możliwość pociągnięcia duchownego do od-

⁷ Francesco, *Lettera apostolica in forma di «motu proprio» del sommo pontefice Francesco “Come una madre amorevole”* (04.06.2016), AAS 108 (2016), s. 715-17; tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich*, s. 43-45.

⁸ Tenże, *Lettera apostolica in forma di «motu proprio» del sommo pontefice Francesco “Vos estis lux mundi”* (07.05.2019) https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html [dostęp: 16.12.2020]; tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich*, s. 46-56 [dalej cyt.: VELM].

⁹ Tekst przyjęty na mocy uchwały nr 13/366/2014 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 8 października 2014 r., został dwukrotnie znowelizowany: na mocy uchwały nr 5/376/2017 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 6 czerwca 2017 r., a także na mocy uchwały nr 14/384/2019 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 8 października 2019 r. Konferencja Episkopatu Polski, *Uchwała nr 14/384/2019 Konferencji Episkopatu Polski w sprawie nowelizacji Wytycznych dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia* (08.10.2019), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 31 (2019), s. 259-70 [dalej cyt.: Wytyczne KEP].

¹⁰ Congregazione per la Dottrina della Fede, *Vademecum su alcuni punti di procedura nel trattamento dei casi di abuso sessuale di minori commessi da chierici* (16.07.2020), http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20200716_vademecum-casi-abuso_it.html (dostęp: 16.12.2020 r.); tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich*, s. 59-100 [dalej cyt.: *Vademecum*].

powiedzialności karnej na podstawie kan. 1399 KPK/83. Objęcie ochroną prawną nieletnich do ukończenia przez nich 18 roku życia jest zgodne z ustawodawstwem krajowym¹¹ i międzynarodowym¹².

Przedmiotem przestępstwa są czyny o charakterze seksualnym naruszające szóste przykazanie dekalogu, w tym obcowanie płciowe i inne czynności seksualne. „Obcowanie płciowe” oznacza bezpośredni kontakt narządów płciowych przynajmniej jednej osoby z narządami drugiego [Stefański 2020] za zgodą lub bez jego zgody (n. 2 *Vademecum*), w tym stosunki seksualne na podłożu pedofilii, efebofilii bądź homoseksualizmu (n. 4 *Vademecum*) [Stokłosa 2015, 139; Skonieczny 2017, 149, 154-56]. Do „innych czynności seksualnych” należy uznać zachowania niemieszczące się w pojęciu obcowania płciowego¹³ [Warylewski 1999a, 637], czyli: dotykanie miejsc intymnych pokrzywdzonego, pieszczoty, pocałunki¹⁴ [Stokłosa 2015, 139; Dohnalik 2015, 53], zmuszanie pokrzywdzonego do masturbowania się [Warylewski 1999b, 93], onanizowanie się sprawcy [Dohnalik 2015, 53-54], prowadzenie rozmów lub składanie propozycji seksualnych (n. 2 *Vademecum*). Czyny seksualne mogą być dokonane podczas fizycznej obecności sprawcy i ofiary, ale również przy użyciu środków komunikowania się na odległość [Skonieczny 2017, 150], lub listownie [Stokłosa 2015, 139].

Przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu może być dokonane wyłącznie z zamiarem bezpośrednim [Syryjczyk 2008, 115], gdy

¹¹ *Konwencja o prawach dziecka* przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz. U. 1991 Nr 120, poz. 526, definiuje dziecko, jako: „każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletniość” (art. 1).

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, Dz. U. 1997 Nr 88, poz. 553 [dalej cyt.: k.k.], posługuje się różnymi pojęciami określającymi wiek sprawcy czy pokrzywdzonego. W art. 197 § 3 ust. 2 k.k., art. 200 § 1 k.k., art. 202 § 3-4c k.k. i art. 200a k.k. prawodawca państwowy objął ochroną prawną nieletnich, którzy nie ukończyli 15 lat. Choć polski *Kodeks karny* często posługuje się pojęciem „małoletni”, jednakże nie wskazuje jak należy rozumieć ten zwrot. Dlatego też należy sięgnąć do Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny*, Dz. U. 1964 Nr 16, poz. 93, która stanowi, że: „Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście”. Oznacza to, że nieletnim jest osoba, która nie ukończyła 18 roku życia (art. 10 § 1).

¹³ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1999 r., sygn. I KZP 17/99, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Izba Wojskowa” 7-8 (1999), poz. 37.

¹⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2008 r., sygn. V KK 139/08, www.legalis.pl [dostęp: 11.12.2020].

sprawca ma świadomość, że nieletni, z którym obcuje płciowo bądź wykonuje inne czynności seksualne, nie ma ukończonych 18 lat [Dohnalik 2015, 54]. Zamiarem bezpośrednim musi być objęty cel działania sprawy, czyli nie można jednocześnie „chcieć” i „nie chcieć” zrealizowania celu (naruszenia szóstego przykazania Dekalogu).

Za popełnienie przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu należy sprawcy wymierzyć odpowiednią karę *ferendae sententiae*, nie wykluczając wydalenia ze stanu duchownego (kan. 1395 § 2 KPK/83 i art. 6 § 1 pkt 1 SST/2019). Ustawodawca kościelny wprowadził zmiany dotyczące przedawnień tego rodzaju czynu zabronionego [ibid., 56]¹⁵.

2. Etapy dochodzenia wstępnego

Dochodzenie wstępne to postępowanie o charakterze administracyjnym [Stokłosa 2015, 153] mające na celu wykrycie przestępstwa i okoliczności jego popełnienia oraz ustalenie poczytalności sprawcy [Łupiński 1993, 211; Pawluk 2009, 376; Grochowina 2013, 78]. Stanowi istotny etap poprzedzający rozpoczęcie kanonicznego procesu karnego (sądowego lub administracyjnego). Jeżeli nie ma wątpliwości czy został popełniony czyn zabroniony (*in rem*) i czy duchowny popełnił przestępstwo (*in personam*), to należy go pominąć [Łupiński 1993, 211]. W dochodzeniu wstępnym sprawcę uznaje się za podejrzanego, natomiast od wniesienia aktu oskarżenia aż do prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy – oskarżonym [Miziński 2010, 131].

2.1. *Notitia criminis*

Z chwilą wpłynięcia do Kongregacji Nauki Wiary (art. 17 SST/2019), z diecezji, prałatury personalnej, ordynariatu wojskowego, instytutu zakonnego (kan. 1717 § 1 KPK/83 w zw. z kan. 134 § 1 KPK/83) lub delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży (n. 2a Wytyczne KEP) wiadomości o przestępstwie, rozpoczyna się dochodzenie wstępne.

¹⁵ Przeszłość z kan. 1395 KPK/83 ulega przedawnieniu po upływie 5 lat od momentu jego popełnienia. Jeśli do przestępstwa doszło przez dniem promulgowania norm *de gravioribus delictis* (do 30 kwietnia 2001 r.) przedawnienie liczy się na zasadach określonych w kan. 1362 § 1, 2° KPK/83. Przed wejściem w życie modyfikacji do norm przestępstwa ulegały przedawnieniu po upływie 10 lat, natomiast po 21 maja 2010 r. – po upływie 20 lat od ukończenia przez pokrzywdzonego 18 roku życia (art. 7 § 1 SST/2019).

Notitia criminis oznacza każdą informację o możliwości popełnienia przestępstwa – pisemnego lub ustnego zgłoszenia, pogłoski, informacji w środkach masowego przekazu – która może dotrzeć do władzy kościelnej różnymi drogami (n. 9 w zw. z n. 10 *Vademecum*) [Ventrella Mancini 1994, 544], w tym i z urzędu (art. 3 § 5 VELM). Wiadomość o przestępstwie może pochodzić: od pokrzywdzonego (gdy jest pełnoletni) lub jego przedstawiciela ustawowego bądź opiekuna prawnego [Dohnalik 2015, 56], osoby trzeciej (świadka naocznego lub ze słyszenia¹⁶), duchownego, członka instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego (art. 3 § 1-2 VELM) czy strony państwowej (n. 10 *Vademecum*). Zawiadomienie o przestępstwie winno zawierać: dane zgłaszającego i pokrzywdzonego, informacje dotyczące popełnionego przestępstwa: czas i miejsce jego popełnienia, a w przypadku przestępstw habitualnych – czas trwania w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu [Skonieczny 2017, 152]. Ponadto należy uwzględnić wszelkie inne okoliczności, które mogą być przydatne do dokładnej oceny faktów (art. 3 § 4 VELM), czyli przedstawić dokładny opis zdarzenia lub zdarzeń (w przypadku przestępstwa habitualnego), wskazać świadków i informacje o posiadanych dowodach [Papale 2007, 45].

Osoba, do której wpłynęła *notitia criminis*, winna zweryfikować źródło informacji, zwłaszcza prawdopodobieństwo jego prawdziwości¹⁷, czy wiadomość o przestępstwie jest przynajmniej prawdopodobna (art. 16 SST/2019 w zw. z kan. 1717 KPK/83) [Grochowina 2013, 79-80]. Powinna ustalić, czy przestępstwo rzeczywiście zaistniało, uzupełnić dane i zweryfikować fakty zawarte w zawiadomieniu oraz przeanalizować historię życia osoby, wobec której wysunięto oskarżenie [Astigueta 2014, 87].

Ustawodawca kościelny zwraca uwagę na możliwość uzyskania wiadomości o *delictum gravius* od osób niezidentyfikowanych lub niemożliwych do zidentyfikowania (n. 11 *Vademecum*) bądź w trakcie spowiedzi (kan. 983

¹⁶ Osoba, która jedynie na podstawie cudzych relacji pozyskała pewne informacje o przestępstwie.

¹⁷ Uznanie braku prawdopodobieństwa może nastąpić, gdy stwierdza się oczywistą niemożność przeprowadzenia postępowania według przepisów kościelnych, kiedy okaże się, że w czasie dokonywania zarzucanego czynu, podejrzany nie był jeszcze duchownym, domniemana ofiara nie była małoletnia czy osoba zawiadamiąjąca nie mogła być obecna na miejscu przestępstwa w chwili, gdy miało dojść do zarzucanego czynu (n. 11 *Vademecum*).

§ 1 KPK/83 w zw. z art. 4 § 1 n. 5 SST/2019). W przypadku anonimowych doniesień¹⁸, konieczne jest uprzednie sprawdzenie przytoczonych w nim okoliczności, natomiast w trakcie sprawowania sakramentu, spowiednik powinien starać się przekonać penitenta do ujawnienia tej informacji inną drogą, aby umożliwić działanie powołanym do tego osobom (n. 18 *Vademecum*).

2.2. Wszczęcie lub odmowa wszczęcia dochodzenia wstępnego

Normy *de gravioribus delictis* przyznają kompetencję ordynariuszowi i Kongregacji Nauki Wiary do wszczęcia dochodzenia wstępnego w sprawie możliwości popełnienia przez duchownego czynu seksualnego z osobą nieletnią (art. 16 w zw. z art. 17 SST/2019). Ordynariusz, po zweryfikowaniu czy jest kompetentny do prowadzenia tego postępowania i zbadaniu *notitia criminis* (n. 16 *Vademecum*), może:

1) wydać dekret wszczynający wstępne dochodzenie (kan. 1719 KPK/83). Dochodzenie może prowadzić ordynariusz [Stokłosa 2015, 156; Calvo Álvarez 2011, 1056; Krukowski 2007, 26] lub delegować inną odpowiednią osobę¹⁹, która winna spełniać kryteria wymagane dla audytora (kan. 1717 § 3 KPK/83 w zw. z kan. 1428 § 2 KPK/83 i n. 38 *Vademecum*) albo zlecić te czynności powołanej przez siebie komisji (n. 2 Wytyczne KEP); 2) wydać dekret o odmowie wszczęcia dochodzenia wraz z uzasadnieniem, wskazując, czy zachodzi prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa oraz sporządzić własną opinię (n. 19 *Vademecum*) [Stokłosa 2015, 155]; 3) od-

¹⁸ Na temat anonimowych zgłoszeń zwraca uwagę ustawodawstwo państwowe. Rozporządzenie Ministra sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. *Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury*, Dz. U. z 2016 r. poz. 508: „Wszczęcie śledztwa albo dochodzenia na skutek anonimowego zawiadomienia może nastąpić po uprzednim sprawdzeniu przytoczonych w nim okoliczności. Zawiadomienie takie prokurator może przekazać Policji lub innemu uprawnionemu organowi albo organom kontroli w celu sprawdzenia przytoczonych w zawiadomieniu okoliczności albo pozostawić je bez biegu. W razie niepotwierdzenia się okoliczności wskazanych w treści anonimowego zawiadomienia pozostawia się je bez biegu i bez wydawania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia” (§ 121).

¹⁹ SST/2010 (art. 16), VELM (art. 12 § 1) i *Vademecum* (n. 38) nie wykluczają osób świeckich do wykonywania tych czynności, natomiast Wytyczne KEP wskazują na konieczność dokonania czynności przez kapłana (n. 2). Zdaniem niektórych kanonistów, dochodzenie wstępne powinno zostać przeprowadzone przez kapłana, odwołując się do kan. 483 § 2 KPK/83 [Astigueta 2014, 89; Stokłosa 2015, 158-59; Grochowina 2013, 82].

stąpić od wszczęcia dochodzenia wstępnego i zwrócić się do Kongregacji Nauki Wiary z prośbą o wskazanie instrukcji postępowania (art. 17 SST/2019).

Prawodawca kościelny przewidział sytuację, gdy wiadomość o przestępstwie dotrze bezpośrednio do Kongregacji Nauki Wiary, która może zwrócić się do ordynariusza o przeprowadzenie dochodzenia lub poprowadzić je sama²⁰. Gdy sprawa została przekazana tej dykasterii bez uprzedniego przeprowadzenia dochodzenia wstępnego, postępowanie może wszcząć sama Kongregacja albo zlecić je właściwemu ordynariuszowi, doręczając akt nominacji (kan. 1717 KPK/83 i art. 17 SST/2019) i instrukcję sprawy (art. 10 § 2 VELM). Jeżeli ordynariusz napotyka na problemy we wszczęciu lub przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego, powinien o tym poinformować Kongregację (n. 23 i 25 *Vademecum*).

2.3. Przebieg dochodzenia wstępnego

Prowadzący dochodzenie obowiązany jest zbadać fakty i okoliczności popełnienia przez duchownego przestępstwa naruszenia szóstego przykazania Dekalogu z nieletnim [Grochowina 2013, 83], zbadać poczytalność sprawcy i ustalić okoliczności sprawy. Na tym etapie postępowania nie jest konieczne mianowanie notariusza (n. 42 *Vademecum*)²¹ czy rzecznika sprawiedliwości (n. 43 *Vademecum*) [Stokłosa 2015, 159].

2.3.1. Sposób postępowania względem osoby zawiadamiającej i pokrzywdzonej

Prowadzący dochodzenie wstępne powinien pouczyć osobę zawiadamiającą, że postępowanie kanoniczne ma charakter wewnętrzkościelny (art. 5 ust. 3 Wytyczne KEP – Aneks 2), stąd też należy powiadomić państwowe organy ścigania o możliwości popełnienia przestępstwa²² (art. 304 § 1

²⁰ Kongregacja może podjąć decyzję, aby dochodzenie wstępne zostało przeprowadzone przez pracownika tej dykasterii albo któregoś z jej konsultorów. Szerzej zob. art. 17 SST/2019 i n. 24 *Vademecum*.

²¹ W art. 12 § 5 VELM zwrócono uwagę na mianowanie notariusza do pomocy prowadzącemu dochodzenie wstępne [Miziński 2001, 75-76].

²² Art. 5 ust. 2 pkt 1 Wytyczne KEP – Aneks 2, n. 4 Wytyczne KEP i n. III pkt g Okólnik KNW.

k.p.k.²³). Gdy osoba zawiadamiająca nie zrealizowała tego obowiązku, władza kościelna powinna złożyć zawiadomienie (art. 5 ust. 2 pkt 2 Wytyczne KEP – Aneks 2).

Ordynariusz obowiązany jest zapewnić ofierze (n. III pkt c Okólnik KNW i n. 3 Wytyczne KEP) i osobom jej najbliższym (art. 6 Wytyczne KEP – Aneks 1) wsparcie, udzielić specjalistycznej pomocy duchowej, medycznej i psychologicznej (n. III pkt c Okólnik KNW i n. 3 Wytyczne KEP)²⁴, zapewnić, aby dochodzenie przebiegało z należyтым szacunkiem przy zachowaniu zasady prywatności i dobrego imienia osób związanych ze sprawą (n. III pkt b i d Okólnik KNW). Ofiary nadużyć seksualnych mają prawo uczestniczyć w czynnościach procesowych, korzystając przy pomocy osoby zaufanej (art. 5 ust. 2 Wytyczne KEP – Aneks 1) czy adwokata²⁵ i uzyskać informacje o wyniku dochodzenia (art. 17 § 3 VELM). Ustawodawca kościelny określił zasady prowadzenia przesłuchań pokrzywdzonych nieletnich²⁶, jednakże taką czynność procesową należałoby stosować w ostateczności, kiedy uzyskane w jej wyniku informacje odznaczają się będą walorem istotności dla rozstrzygnięcia sprawy [Skorupka 2020; Drajewicz 2020].

2.3.2. Badanie poczytalności duchownego i ustalanie wieku pokrzywdzonego

Prowadzący dochodzenie wstępne winien zweryfikować, czy w danej sprawie zachodzą okoliczności wyłączające (kan. 1323 KPK/83), łagodzące (kan. 1324 KPK/83) lub obciążające (kan. 1326 KPK/83) odpowiedzialność karną [Łupiński 1993, 216-17] i ustalić stan poczytalności sprawcy, korzy-

²³ Art. 304 § 1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. 1997 Nr 89, poz. 555 [dalej cyt.: k.p.k.]: „Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję”.

²⁴ Zob. także art. 5 § 1 VELM.

²⁵ Osoba pokrzywdzona powinna mieć możliwość brania udziału w dochodzeniu wstępnym, ustanawiając adwokata kościelnego, mając na uwadze kan. 221 § 1 KPK/83 przyznający każdemu wiernemu prawo do legalnego dochodzenia i obrony przysługujących mu praw w Kościele.

²⁶ Gdy pokrzywdzony nie ukończył 15 lat, powinien być przesłuchany za zgodą przedstawiciela ustawowego albo osoby, pod której stałą pieczę pozostaje i w obecności biegłego psychologa, natomiast w przypadku pokrzywdzonego pomiędzy 15 a 18 rokiem życia – w obecności biegłego psychologa. Szerzej zob. art. 5 ust. 4 Wytyczne KEP – Aneks 2, art. 5 ust. 2 KEP – Aneks 1 i art. 12 § 2 VELM [Majer 2015, 121].

stając z pomocy biegłego (kan. 1728 § 1 KPK/83 w zw. z kan. 1574 KPK/83) [Jakubiak 2014, 194-96]. Opinia eksperta powinna wskazywać aktualny stan zdrowia psychicznego duchownego, jego zdolność do udziału w dochodzeniu i dalszych etapach postępowania oraz czy posiadał pełną bądź ograniczoną poczytalność [Łupiński 1993, 213; Grochowina 2013, 83-84; Gajda 2008, 21-24]. Odpowiedzialność karną za popełniony czyn może ponosić osoba zdolna do przypisania winy [Łupiński 1993, 214].

Nie podlega odpowiedzialności karnej sprawca, który w czasie popełnienia czynu zabronionego naruszenia szóstego przykazania Dekalogu z nieletnim działał pod wpływem błędu (kan. 1323, 2° KPK/83), sądząc, że pokrzywdzony jest pełnoletni. Wyłączenie od odpowiedzialności karnej może też nastąpić, gdy sprawca posiadał niezawiniony i całkowity brak używania rozumu (kan. 1323, 6° KPK/83) [Syryjczyk 2008, 149; Skonieczny 2017, 165] wskutek choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł rozpoznać znaczenia swojego czynu lub pokierować postępowaniem.

Sprawca nie może powoływać się na zgodę małoletniego co do dokonania czynności seksualnej, czy odwoływać się do prowokacji nieletniego [Skonieczny 2017, 167-68] lub wskazywać, że jego zdolność do rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była ograniczona [Syryjczyk 2008, 149, 153-54; Łupiński 1993, 217-18]. W takich sytuacjach sprawca ponosi pełną odpowiedzialność karną zgodnie z kan. 1325 KPK/83. Prowadzący dochodzenie wstępne w sprawie przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu powinien także ustalić wiek pokrzywdzonego [Jakubiak 2014, 192, Lempa 2013, 71; Papale 2007, 236], a w konsekwencji czy duchowny ponosi odpowiedzialność z art. 6 § 1 pkt 1 SST/2019, czy doszło do przedawnienia oraz czy zachodzą podstawy do ewentualnej zmiany kwalifikacji prawnej czynu.

2.3.3. Uprawnienia przysługujące podejrzanemu

W kanonicznym postępowaniu karnym²⁷, podobnie jak w polskim procesie karnym²⁸, obowiązuje domniemanie niewinności [Tęcza-Paciorek 2012, 428; Murzynowski 1994, 254-55; Kosonoga 2015, 166], która należy do podstawowych praw człowieka²⁹. Chroni duchownego przed przesądzeniem jego winy do momentu wydania prawomocnego rozstrzygnięcia (wyroku lub dekretu). Prowadzący dochodzenie wstępne powinien respektować zachowanie dobrego imienia duchownego (kan. 1717 § 2 KPK/83) [Łupiński 1993, 221], podjąć wysiłek związany z pozyskaniem dowodów w sprawie, nie przerzucając ciężaru dowodu wyłącznie na jego barki, który ma prawo przyjąć bierną postawę w procesie³⁰.

Aktualnie obowiązujące ustawy kościelne nie przewidują konieczności przesłuchania podejrzanego o popełnienie czynu zabronionego w trakcie dochodzenia wstępnego, wskazują jedynie na konieczność jego powiadomienia (n. 52 *Vademecum*): jakie przestępstwo mu się zarzuca wraz z jego opisem, czyli wskazanie miejsca zdarzenia, osoby pokrzywdzone i okoliczności spr-

²⁷ „Duchowny oskarżony, aż do momentu udowodnienia mu winy, korzysta z domniemanej niewinności” (n. 3). *Congregazione per la Dottrina Della Fede, Lettera circolare per aiutare le conferenze episcopali nel preparare linee Guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici* (03.05.2011); tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny, dokumenty i komentarze*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Apostolicum, Ząbki 2020, s. 35-42 [dalej cyt.: Okólnik KNW].

²⁸ Prawodawca polski reguluje zasadę domniemania niewinności w Ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. 1997 Nr 89, poz. 555 [dalej cyt.: k.p.k.], stanowiąc że: „Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem” (art. 5 § 1). Zasada ta ma podstawę w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 Nr 78, poz. 483 [dalej: Konstytucja], że: „Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu” (art. 24 ust. 3).

²⁹ *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych* z dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. 1977 Nr 38, poz. 167: „Każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo być uważana za niewinną aż do udowodnienia jej winy zgodnie z ustawą” (art. 14 ust. 2) oraz *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności* z dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. 1993 Nr 61, poz. 284: „Każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą” (art. 6 ust. 2).

³⁰ Oskarżony może odmówić składania przysięgi (kan. 1728 § 2 KPK/83) oraz przyznać się do popełnienia przestępstwa (n. 110 *Vademecum*) [Dohnalik 2015, 59; Miziński 2010, 135-36].

wy (n. 105 *Vademecum*). Należy przeprowadzić taki dowód³¹, gdyż dzięki niemu podejrzany może ustosunkować się do wysuwanych oskarżeń (n. III pkt e Okólnik KNW), nie czekając na kanoniczny proces karny [Stokłosa 2015, 161].

Prowadzący dochodzenie wstępne obowiązany jest pouczyć podejrzanego o możliwości: ustanowienia obrońcy z wyboru (kan. 1481 § 1 KPK/83 w zw. z kan. 1723 § 1 KPK/83)³² [Golden 2006, 140] oraz składania wniosków dowodowych [Jakubiak 2014, 192]: o przesłuchanie świadków, przedłożenie dowodów z dokumentów czy sporządzenie opinii przez biegłego (n. 111 *Vademecum*); ustosunkowania się do zgromadzonych dowodów celem podjęcia obrony (kan. 1720 n. 1 KPK/83 w zw. z n. 104 i 108 *Vademecum*) i złożenia prośby o zwolnienie ze wszystkich obowiązków związanych ze stanem duchownym, w tym od celibatu, i jednocześnie, z ewentualnych ślubów zakonnych (n. 157 *Vademecum*). Duchowny powinien być pouczony o możliwości poznania danych osobowych osoby wnoszącej oskarżenie przeciwko niemu – po uprzedniej zgodzie osoby oskarżającej – w przypadkach, w których nadużycie seksualne jest powiązane z przestępstwem przeciwko świętości sakramentu pokuty (n. 102 *Vademecum* w zw. z art. 24 § 1 SST/2019)³³.

2.3.4. Czynności procesowe, jakie należy przeprowadzić w trakcie dochodzenia

Prowadzący dochodzenie winien przesłuchać zawiadamiającego, podejrzanego, pokrzywdzonego, świadków zaproponowanych przez podejrzanego, oskarżającego i dopuszczonych z urzędu (kan. 1728 § 1 KPK/83 w zw. z kan. 1547 KPK/83) [Jakubiak 2014, 197-98]; pozyskać informacje i dokumenty przechowywane w archiwach urzędów kościelnych; skorzystać z pomocy biegłego; zasięgnąć informacji od osób i instytucji, które są w stanie dostarczyć użytecznych informacji dla dochodzenia (uzyskać odpis z akt po-

³¹ Odmiennego zdania jest S. Łupiński, wskazując że przesłuchanie podejrzanego z reguły powinno nastąpić po zakończeniu dochodzenia wstępnego. Przedwczesne przesłuchanie podejrzanego nie tylko mogłoby wpłynąć na zatarcie śladów przestępstwa, lecz także spowodowałoby negatywne skutki w psychice podejrzanego [Łupiński 1993, 222].

³² Zob. także n. 54 *Vademecum* i art. 12 § 8 VELM.

³³ Zob. także art. 5 § 2 VELM.

stępowania przygotowawczego lub procesu karnego³⁴) i przeprowadzić inne czynności procesowe np. wizję lokalną (art. 6 pkt 3 Wytyczne KEP i n. 108 *Vademecum*) [Majer 2015, 121; Jakubiak 2014, 192]. Powyższe czynności winny zostać przeprowadzone z zachowaniem kanonów regulujących poszczególne środki dowodowe (kan. 1728 § 1 KPK/83).

2.3.5. Środki zapobiegawcze i zapewnienie duchownemu słusznego utrzymania

Ordynariusz, na każdym etapie dochodzenia wstępnego, może zastosować względem podejrzanego środki zapobiegawcze³⁵ [Dohnalik 2015, 57], wydając dekret (n. 64 i 65 *Vademecum*) i pouczając duchownego, że taki środek nie ma charakteru karnego, odwołuje się go z chwilą ustania przyczyny jego nałożenia oraz że traci moc z chwilą zakończenia ewentualnego procesu karnego (n. 61 *Vademecum*). Ordynariusz może odsunąć duchownego od obowiązków wynikających z powierzonych urzędów, posług lub zadań; ograniczyć wykonywanie posługi kapłańskiej czy odsunąć od pracy z nieletnimi do czasu wyjaśnienia sprawy (n. 7 Wytyczne KEP), powiadamiając o tym pokrzywdzonego (art. 5 ust 3 Wytyczne KEP – Aneks 1). Zastosowanie tych środków zaradczych ma na celu uniemożliwienie podejrzanemu ponowne popełnienie przestępstwa czy zabezpieczenie przed możliwym zgrzeszeniem wiernych (art. 2 pkt 1 Wytyczne KEP – Aneks 2).

Mając na uwadze obowiązującą zasadę domniemania niewinności (art. 12 § 7 VELM), biskup diecezjalny winien zapewnić duchownemu godne i słusne utrzymanie (kan. 281 § 1 KPK/83 w zw. z kan. 384 KPK/83 i n. III

³⁴ Prawodawca polski przewiduje możliwość udostępnienia akt postępowania karnego osobie niebędącej stroną w trakcie postępowania przygotowawczego (art. 156 § 5 k.p.k.) i podczas toczącego się procesu (art. 156 § 1 k.p.k.). Podmiotem kompetentnym do wydania decyzji w tej sprawie jest odpowiednio prokurator prowadzący postępowanie przygotowawcze oraz prezes sądu lub referendarz sądowy (jeżeli toczy się proces karny). Podejmując decyzję kwestii udostępnienia odpisu z akt, nie można pomijać interesu danej osoby w uzyskaniu dostępu do informacji znajdującej się w aktach, celu jej pozyskania i sposobu wykorzystania. Od zarządzenia prokuratora przysługuje zażalenie do prokuratora bezpośrednio przełożonego (art. 159 k.p.k.), natomiast od zarządzenia prezesa nie przysługuje zaskarżenie (art. 99 § 2 k.p.k. w zw. z art. 159 k.p.k.). W przypadku zarządzenia wydanego przez referendarza sądowego przysługuje sprzeciw na zasadach określonych w art. 93a § 3 k.p.k. [Skorupka 2020; Drajewicz 2020].

³⁵ Art. 19 SST/2019 w zw. z kan. 1722 KPK/83, art. 15 VELM i n. 78 *Vademecum*.

pkt f Okólnik KNW) oraz odpowiednią opiekę psychologiczno-terapeutyczną (art. 2 pkt 2 Wytyczne KEP – Aneks 2). Powinien także zapobiegawczo ograniczyć podejrzanemu wykonywanie posługi kapłańskiej w oczekiwaniu na wyjaśnienie oskarżeń. W przypadku stwierdzenia niewinności, winno się uczynić wszystko, by przywrócono mu dobre imię, które ucierpiało na skutek niesprawiedliwego oskarżenia³⁶.

2.3.6. Kiedy nie należy prowadzić dochodzenia wstępnego

Prawodawca kościelny przypomina o braku podstaw do prowadzenia dochodzenia wstępnego przeciwko duchownemu, który zmarł (n. 160 *Vademecum*), chyba że zasadnym wydałoby się wyjaśnienie sprawy dla dobra Kościoła. O powyższej kwestii należy pouczyć osobę zawiadamiającą o przestępstwie (n. 8 Wytyczne KEP). Gdy śmierć podejrzanego nastąpiła w trakcie dochodzenia, ordynariusz obowiązany jest powiadomić o tym Kongregację Nauki Wiary (n. 161-162 *Vademecum*). Pozyskanie wyników postępowania przygotowawczego lub procesu karnego przed sądem państwowym może spowodować, że dochodzenie wstępne okaże się zbędne. Osoba odpowiedzialna za przeprowadzenie dochodzenia winna uważnie to przeanalizować, zwłaszcza skonsultować się z Kongregacją Nauki Wiary, ponieważ warunki prowadzenia postępowania państwowego mogą się znacząco różnić od tego, co określają przepisy prawa kanonicznego: terminy przedawnienia³⁷, typologia przestępstwa³⁸ i wiek pokrzywdzonego³⁹ (n. 36 *Vademecum*) [Dohnalik 2015, 58-59]. Nawet, gdy sąd świecki prowadzi sprawę, nie należy przesądzać o winie duchownego i odstępować od dochodzenia wstępnego [Beal 1992, 646-59]. Jeżeli w trakcie trwania dochodzenia wstępnego ducho-

³⁶ N. 1 pkt d pkt 3 Okólnik KNW, n. 9 Wytyczne KEP i art. 2 pkt 3 Wytyczne KEP – Aneks 2.

³⁷ W przypadku przestępstw określonych w rozdziale XXV k.k. (wolności seksualnej i obyczajności) popełnionych na szkodę małoletniego albo gdy treści pornograficzne obejmują udział małoletniego – przedawnienie karalności przestępstwa nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 30 roku życia (art. 101 § 4 pkt 2).

³⁸ Każde przestępstwo z małoletnim określone w k.k. będzie przestępstwem kanonicznym, ale nie każde przestępstwo kanoniczne z art. 6 § 1 n. 1 SST/2019 będzie penalizowane w k.k. (np. lubieżny pocałunek małoletniego) [Skonieczny 2017, 151-52].

³⁹ K.k. uznaje za przestępstwo czynność seksualną z małoletnim poniżej lat 15 (art. 200 i art. 200a k.k.), znając także penalizację, ale tylko pewnych czynów z małoletnim w ogóle (do lat 18 – art. 199 § 2 i 3 k.k., art. 202 § 3–4c i art. 204 § 3 k.k.).

wny utracił stan kanoniczny (na skutek udzielenia dyspensy lub wymierzenia kary w innym postępowaniu), ordynariusz powinien mieć na uwadze, że dla kwalifikacji czynu istotne jest, czy oskarżony był duchownym w chwili popełnienia przestępstwa, a nie w trakcie prowadzenia postępowania (n. 163 *Vademecum*).

2.4. Zakończenie dochodzenia wstępnego i przekazanie akt Kongregacji Nauki Wiary

Dochodzenie wstępne powinno być zakończone w terminie 90 dni lub w terminie wskazanym w instrukcjach otrzymanych od Kongregacji Nauki Wiary (art. 14 § 1 VELM). To termin sądowy, na co wskazuje art. 14 § 2 VELM, przewidując możliwość jego przedłużenia. Gdy czas na przeprowadzenie dochodzenia wstępnego dobiega końca, prowadzący dochodzenie powinien zwrócić się do Kongregacji z prośbą o jego przedłużenie, wskazując na przyczyny braku możliwości dotrzymania terminu⁴⁰.

Po przeprowadzeniu postępowania, prowadzący dochodzenie wstępne powinien sporządzić pisemną relację dotyczącą badanej sprawy: czy popełniono przestępstwo, czy duchowny może być sprawcą, czy sprawa uległa przedawnieniu, a co za tym idzie, czy konieczne jest uchylenie przedawnienia (art. 7 § 1 SST/2019) [Stokłosa 2013, 150-51]; czy wystarczające jest nałożenie na podejrzanego środków dyscyplinarnych w ramach nakazu karnego (n. 78-79 *Vademecum*) bądź należy wszcząć jedną z procedur karnych: sądowy proces karny, pozasądowy proces karny, wydalenie *ex officio* ze stanu duchownego (n. 85 *Vademecum*) [Grochowina 2013, 85].

W aktach dochodzenia wstępnego winny się znaleźć: *notitia criminis* lub protokół z odbytej rozmowy z osobą składającą zgłoszenie (w przypadku zawiadomienia w formie ustnej), dekret mianowania osoby delegowanej do przeprowadzenia dochodzenia wstępnego (jeżeli ordynariusz nie prowadził dochodzenia), dekret mianowania notariusza (jeżeli jego obecność uznano za konieczną), protokoły: przesłuchania pokrzywdzonego, duchownego w charakterze podejrzanego, przesłuchania świadków, z wizji lokalnej (jeśli miała miejsce); informacje o pouczeniu pokrzywdzonego, zawiadamiające-

⁴⁰ W sprawie będzie miał zastosowanie kan. 1465 § 2 KPK/83. Słuszną przyczyną odroczenia może być wewnętrzna trudność dotycząca problemu lub czynności, bądź zachodzące okoliczności [del Amo 2011, 1104].

go i podejrzanego o przysługujących im uprawnieniach opatrzone ich podpisami; adnotacja o poinformowaniu państwowych organów ścigania o możliwości popełnienia przez duchownego przestępstwa; kserokopia akt postępowania przygotowawczego lub procesu karnego toczącego się przed sądem państwowym; orzeczenia lekarskie, psychologiczne lub psychiatryczne; kopie badań poprzedzające święcenia (*scrutinia*), opinie biegłego i inne dokumenty oraz pisemna relacja prowadzącego dochodzenie (art. 7 ust. 1 Wytyczne KEP – Aneks 2).

Akta dochodzenia wstępnego przekazywane są ordynariuszowi celem zapoznania się ze zgromadzonym materiałem dowodowym. Ordynariusz może zarządzić dekretem dodatkowe dochodzenie, które może przeprowadzić samodzielnie lub za pośrednictwem osoby dotychczas prowadzącej to postępowanie albo wyznaczyć inną osobę. Po zapoznaniu się ze sprawą, ordynariusz powinien wydać dekret o zamknięciu dochodzenia wstępnego i przekazaniu sprawy Kongregacji Nauki Wiary, dołączając akta dochodzenia wstępnego wraz z pisemną relacją prowadzącego dochodzenie i własnym *votum* (art. 17 § 1 VELM)⁴¹.

Po otrzymaniu akt dochodzenia wstępnego, Kongregacja Nauki Wiary nadaje sprawie numer protokołu (n. 76 *Vademecum*), zwraca się z prośbą o wypełnienie formularza [Papale 2012, 187-88; Stokłosa 2015, 168], następnie akta poddaje analizie, zwłaszcza czy należy przeprowadzić dodatkowe czynności (art. 18 VELM). Gdy ordynariusz uzyskał informacje na temat nowych okoliczności, powinien przekazać je do Kongregacji (n. 75 *Vademecum*). Po zapoznaniu się z aktami, Kongregacja Nauki Wiary może: 1) umorzyć sprawę i dokonać archiwizacji sprawy – gdy uzna, że przestępstwa nie popełniono lub brak jest dowodów na jego popełnienie lub duchowny podejrzany zmarł; 2) nałożyć środki dyscyplinarne niemające charakteru karnego poprzez nakaz karny – gdy przedstawione fakty i okoliczności sprawy nie wymagają dalszego postępowania z racji przyznania się duchownego do po-

⁴¹ W opinii ordynariusz powinien odnieść się do wiadomości o przestępstwie oraz zgromadzonego materiału dowodowego w sprawie, zwracając uwagę, czy przestępstwo uległo przedawnieniu, zasugerować Kongregacji czy wystarczające jest wymierzenie środków dyscyplinarnych (na podstawie nakazu karnego) czy należy przeprowadzić odpowiednią procedurę, aby wymierzyć duchownemu sprawiedliwą karę. Przy opracowaniu *votum* powinien skonsultować się z dwoma sędziami lub innymi biegłymi w tego rodzaju sprawach (kan. 1718 § 3 KPK/83) [Lempa 2013, 104; Stokłosa 2015, 166-67; Grochowina 2013, 85].

pełnionego przestępstwa⁴²; 3) nałożyć środki karne w postaci upomnienia (kan. 1339 § 1 KPK/83) lub nagany (kan. 1339 § 2 KPK/83) bądź nałożyć karę w postaci pokuty (kan. 1340 § 1 KPK/83); 4) wszczęć proces karny sądowy czy pozasądowy⁴³; 5) przekazać sprawę papieżowi o wydalenie *ex officio* duchownego (art. 21 § 2 n. 2 SST/2019 w zw. z n. 85-86 *Vademecum*) – gdy wina duchownego nie budzi wątpliwości i nie widać perspektyw dla dalszego sprawowania posługi [Stokłosa 2015, 192; Scicluna 2012, 85; Papale 2012, 202-203]; 6) wskazać inne drogi pasterskiej troski.

O podjętej decyzji zawiadamia się ordynariusza wraz ze stosownymi wskazówkami, co do jej wykonania (n. 77 *Vademecum*).

Podsumowanie

Aktualnie obowiązujące przepisy kościelne zwracają uwagę na obowiązującą w kanonicznym porządku prawnym zasadę domniemania niewinności, w tym respektowanie praw przysługujących duchownemu oraz obowiązków ochrony nieletnich przed nadużyciami seksualnymi. Stanowią ważne narzędzie do lepszego zrozumienia i prawidłowego przeprowadzenia postępowań w sprawach związanych z wykorzystywaniem seksualnym nieletnich. Prawodawca kościelny przypomina o zaniechaniu podejmowania działań mających na celu ukrywanie bądź tuszowanie takich spraw, zobowiązując do zaangażowania na rzecz przejrzystości w wyjaśnianiu wszelkich podejrzeń o niewłaściwe zachowania oraz do zapewnienia, że osoby winne naruszeń praw dzieci i młodzieży zostaną pociągnięte do odpowiedzialności karnej.

⁴² Congregatio pro Doctrina Fidei, *Guida alla comprensione delle procedure di base della Congregazione per la Dottrina della Fede (CDF) riguardo alle accuse di abusi sessuali* (03.05.2011), w: http://www.vatican.va/resources/resources_guide-CDF-procedures_it.html [dostęp: 11.05.2021].

⁴³ Normy *de gravioribus delictis* przyjmują drogę sądowego procesu karnego za podstawowy sposób wymierzania kar (art. 21 § 1 SST/2019 w zw. z kan. 1721 KPK/83), wskazując możliwość prowadzenia procesu administracyjnego (art. 21 § 2 n. 1 SST/2019 w zw. z kan. 1720 KPK/83 i n. 91 *Vademecum*). Decyzję podejmuje Kongregacja *ex officio* bądź na wniosek ordynariusza (n. 92 *Vademecum*).

PIŚMIENNICTWO

- Astigueta, Damián G. 2014. „L'investigazione previa.” In *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, ed. Claudio Papale, 79-108. Città del Vaticano: Urbaniana University Press.
- Beal, John. 1992. “Doing what one can: Canon law and clerical sexual misconduct.” *The Jurist* 52:646-59.
- Calvo Álvarez, Joaquín. 2011. „Właściwość sądu.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 1050-1058. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- del Amo, León. 2011. „Zasada działania trybunałów.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 1088-111. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Dohnalik, Jan. 2015. „Prawo kanoniczne wobec nadużyć seksualnych duchownych względem dzieci i młodzieży.” *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka* 14, nr 1:50-66.
- Drajewicz, Dariusz. 2020. *Kodeks postępowania karnego*, t. 1: *Komentarz do art. 1 – 424*. Warszawa: C.H. Beck.
- Gajda, Piotr M. 2008. *Sankcje w Kościele w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.
- Golden, Paul. 2006. “Advocacy for clerics accused of sexual abuse of minors.” *Canon Law Society of America. Proceedings of Annual Convention* 68:129-48.
- Grochowina, Michał. 2013. „Dochodzenie wstępne w przypadku *dimissio de statu clericali*.” *Kościół i Prawo* 2, nr 2:77-99.
- Jakubiak, Tomasz. 2014. „Dowodzenie niewinności duchownego oskarżonego o popełnienie przestępstwa zastrzeżonego Kongregacji Nauki Wiary.” W *Dowodzenie w procesach kościelnych*, red. Justyna Krzywkowska, i Ryszard Sztuchmiller, 189-200. Olsztyn: Druk na zlecenie Katedry Prawa Kanonicznego i Wyznaniowego Wydziału Prawa i Administracji UWM w Olsztynie.
- Kosonoga, Jacek. 2015. “Presumption of innocence as an element of a fair trial.” *Ius Novum* 2:162-79.
- Krukowski, Józef. 2007. „Kompetentne forum sądowe.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. V: *Księga VII. Procesy*, red. Józef Krukowski, 18-29. Poznań: Pallo-tinum.
- Lempa, Florian. 2013. *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*. Białystok: Temida 2.
- Lupiński, Stanisław. 1993. „Pozycja prawna podejrzanego podczas dochodzenia wstępnego.” *Studia Teologiczne* 11:209-25.

- Majer, Piotr. 2015. „Prawnokanoniczna ochrona dziecka przed nadużyciami seksualnymi.” *Annales Canonici. Monographiae* 3:9-134.
- Miziński, Artur G. 2001. „Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego w kanonicznym postępowaniu karnym.” *Prawo-Administracja-Kościół* 5, nr 1:51-89.
- Miziński, Artur G. 2010. „Strony w kanonicznym procesie karno-sądowym według aktualnych przepisów kościoła łacińskiego.” *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie* 3:543-56.
- Murzynowski, Andrzej. 1994. *Istota i zasady procesu karnego*. Warszawa: PWN.
- Papale, Claudio. 2007. *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VII, Parte IV*. Roma: Urbaniana University Press.
- Papale, Claudio. 2012. *Formulario commentato del processo penale canonico*. Città del Vaticano: Urbaniana University Press.
- Pawluk, Tadeusz. 2009. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 4: *Doczesne dobra Kościoła, Sankcje w Kościele, Procesy*. Olsztyn: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Sciicluna, Charles J. 2012. “Delicta graviora. Ius processuale.” In *Questioni attuali di diritto penale canonico*, ed. Associazione Canonistica Italiana, 79-94. Città del Vaticano: Studi Giuridici XCVI.
- Skonieczny, Piotr. 2017. „Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu z małoletnim – uwagi de lege lata i de lege ferenda.” *Prawo Kanoniczne* 60, nr 1:135-75.
- Skorupka, Jerzy. 2020. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Stefański, Ryszard A. 2020. *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Stokłosa, Marek. 2013. „Przedawnienie skargi kryminalnej w prawie kanonicznym.” *Prawo Kanoniczne* 56, nr 4:139-54.
- Stokłosa, Marek. 2015. *Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła łacińskiego*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Syryjczyk, Jerzy. 2003. *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Syryjczyk, Jerzy. 2008. *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Teęcza-Paciorek, Anna. 2012. *Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Ventrella Mancini, Carmela. 1994. “L’indagine previa nel processo penale del Codice di Diritto canonico della Chiesa Latina e delle Chiese Orientali.” In *Incontro fra canonici d’oriente e d’occidente atti del Congresso Internazionale*, ed. Raffaele Coppola, II, 543-66. Bari: Cacucci Editore.
- Warylewski, Jarosław. 1999a. „Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1999 r. I KZP 17/99 (pojęcie czynności seksualnej).” *Orzecznictwo Sądów Polskich* 12, nr 12:633-37.

Warylewski, Jarosław. 1999b. „Karnoprawna ochrona małoletniego przed wykorzystaniem seksualnym w orzecznictwie Sądu Najwyższego.” *Prokuratura i Prawo* 9:92-103.

Dochodzenie wstępne w sprawie duchownych podejrzanych o popełnienie przestępstwa przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu z nieletnim

Streszczenie

Celem artykułu jest omówienie przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu popełnionego przez duchownego z nieletnim, ukazując, kto może być sprawcą i pokrzywdzonym, co stanowi przedmiot przestępstwa z art. 6 § 1 pkt 1 SST/2019, jaka grozi kara oraz kiedy ulega przedawnieniu. Ustawodawca państwowy także objął ochroną prawną nieletnich przed nadużyciami seksualnymi, stąd też konieczna jest współpraca między stroną kościelną i świecką w tym zakresie. W artykule zostały przedstawione i omówione poszczególne etapy dochodzenia wstępnego, zwracając uwagę na obowiązki spoczywające na prowadzącym dochodzenie, jakie należy przeprowadzić czynności procesowe oraz jakie dowody powinny się znaleźć w aktach dochodzenia wstępnego. Powyższa tematyka została omówiona z uwzględnieniem przepisów powszechnych i partykularnych regulujących powyższe kwestie.

Słowa kluczowe: molestowanie seksualne, nadużycia seksualne, pedofilia, małoletnie ofiary, duchowni sprawcy

Preliminary Investigation Into Clerics Suspected of Committing Crimes Against the Sixth Commandment of the Decalogue With a Minor

Abstract

The aim of the article is to discuss the crime against the sixth commandment of the decalogue committed by a clergyman with a minor, showing who may be the perpetrator and the aggrieved, which is the subject of the crime under art. 6 § 1 point 1 SST/2019, what is the penalty and when is the statute of limitations. The state legislator also provided legal protection to minors against sexual abuse, hence it is necessary to cooperate between the Church and the laity in this regard. The article describes and discusses the different stages of a preliminary investigation, focusing on the responsibilities of the investigator, what procedural steps to follow, and what to include in the preliminary investigation file. The above subject matter has been discussed taking into account universal and particular laws regulating the above issues.

Keywords: sexual harassment, sexual abuse, pedophilia, minor victims, clergy perpetrators

Information about Author: Dr. KAROLINA MAZUR, Department of Canonical Procedural Law, Faculty of Canon Law, the Pontifical University of John Paul II in Cracow; ul. Kanoniczna 9, 31-002 Kraków, Poland; e-mail: karolina.mazur@upjp2.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-8551-9239>